

**नमोबुद्ध नगरपालिका**  
**आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम**

आदरणीय नगर सभा सदस्यहरू,

नमोबुद्ध नगरपालिकाको आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम यहाँहरू समक्ष पेश गर्न पाउँदा मलाई खुसी लागेकोछ । नेपालको संविधानले अवलम्बन गरेको संघीय शासन प्रणाली कार्यान्वयन क्रममा धेरै कुरा प्रष्ट नभई सकेको संक्रमणकालीन अवस्थामा यस नमोबुद्ध नगरपालिकाको नीति तथा कार्यक्रम नगर कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिम प्रस्तुत गर्न पाउँदा आफूलाई गौरवान्वित ठानेकोछु । यस अवसरमा म विभिन्न कालखण्डमा जनताको अधिकार प्राप्तिको आन्दोलनहरूमा सहादत प्राप्त गर्नु हुने ज्ञात अज्ञात सहिदहरू प्रति हार्दिक श्रद्धान्जली अर्पण गर्दछु ।

स्थानीय तहको निर्वाचनले एकातिर सार्वभौम नागरिकलाई निर्वाचित जनप्रतिनिधीहरू मार्फत राज्य शक्तिको प्रयोग गर्ने अवसर प्रदान गरेको छ भने अर्कोतिर संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक राज्य व्यवस्थालाई संस्थागत गर्ने मार्ग प्रशस्त गरेकोछ ।

संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम जनताको नजिकका सरकारको रूपमा रहेको स्थानीय तहका अधिकार क्षेत्रको प्रयोग गर्दै जनअपेक्षा अनुरूप दिगो शान्ति, स्थायित्व, विकास र संवृद्धीको गन्तव्य हासिल गर्ने चरणमा हामी प्रवेश गरेकाछौं । यस वीचमा स्थानीय निकायको स्वरूपलाई संविधान प्रदत्त स्थानीय तहको व्यापक क्षेत्राधिकार भएको बलियो स्थानीय सरकारको रूपमा रुपान्तरण गर्ने प्रक्रियालाई संगसंगै र सावधानीपूर्वक अघि बढाउनु परेकोछ ।

जनताको लामो समयको संघर्ष पछि प्राप्त लोकतान्त्रिक संघीय गणतन्त्रात्मक व्यवस्थाको सफल र व्यवहारिक कार्यान्वयनको जटिल र चुनौतिपूर्ण मोडमा छौं । त्यस अर्थमा अलिकति असावधानीले पनि निकै ठूलो क्षति व्यहोर्नु पर्ने अवस्था आउन सक्ने विषयलाई हामीले गम्भीरतापूर्वक लिंदै आफ्ना कदमहरू अघि बढाउनु परेकोछ ।

यिनै विषयवस्तुको पृष्ठभूमिमा नमोबुद्ध नगरपालिकाको आगामी आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को वार्षिक नगर विकास नीति तथा कार्यक्रम तयार गरिएकोछ ।

अब म आगामी आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को वार्षिक नगर विकास नीति तथा कार्यक्रम यस गरिमामय सभा समक्ष प्रस्तुत गर्ने अनुमति चाहान्छु ।

**नीति तथा कार्यक्रम**

**१. कृषि तथा पशुपन्छी विकास नीति**

- भू-उपयोग नीति अनुसार नगरको भू-बनोट तथा हावापानीलाई मध्यनजर गर्दै कृषि बालीहरूको पकेट क्षेत्र निर्धारण गरी सोही अनुसार जैविक कृषि उत्पादनमा विविधिकरण गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- नमोबुद्ध नगरपालिकाको ११ वटै वडामा एक गाउँ एक उत्पादन कार्यक्रम सञ्चालन गर्न विभिन्न संघसंस्थासँग समन्वय गरी आवश्यक प्राविधिक तालिम प्रदान गरिनेछ ।
- यस नगरपालिका भित्र उत्पादन भएका कृषिजन्य, दुग्धजन्य तथा मासुजन्य उपजको सम्बन्धित व्यवसायीसंग समन्वय गरी संकलन, प्रशोधन तथा ब्राण्डिङ्ग गरी बजारीकरण गरिनेछ । साथै पशुबधशाला तथा आधुनिक कोल्ड स्टोर स्थापनाको लागि पहल गरिनेछ ।
- नगरपालिका भित्र उत्पादित तरकारी तथा फलफुलजन्य उपजहरू संकलनको लागि भकुण्डे बजारमा कृषि उपज संकलन तथा भण्डारण केन्द्रको स्थापना गरिनेछ ।
- नेपाल सरकारको प्रचलित मापदण्ड पालना नगरी संचालित भकुण्डेबेशी क्षेत्र (वडा नम्बर २, ३) मा रहेका ईटाभट्टाहरूलाई नगर नीति अनुसार विस्थापन गरी सो क्षेत्रलाई व्यवस्थित कृषि पकेट क्षेत्रको रूपमा विकास गर्न चारवटा डिप बोरिङ्ग, कृषकलाई अनुदान, मलबिउ औजारमा अनुदान, तालिमको प्याकेज उपलब्ध गराई व्यवस्थापनको सुनिश्चितता गरिनेछ । अबबाट सम्पूर्ण अव्यवस्थित ईटा भट्टा संचालकहरू, ईटा भट्टाका जग्गादाताहरू, सरोकारवाला निकायहरूलाई पत्राचार गर्दै नगरपालिकाको निर्णयहरू कार्यान्वयन गर्न अनुरोध गरिनेछ ।
- सुख्खा क्षेत्रको रूपमा चिनिएको भकुण्डेबेशीलाई सिंचाइको व्यवस्था मिलाउनको लागि दाप्चा, सोती खोला लगायतका सबै सम्भावना भएका खोलाहरूमा प्रत्येक २५० मिटरमा बाँध निर्माण गरिनुका साथै आकाशे पानी संकलनको लागि प्लास्टीक पोखरी, स्थायी पोखरी, लिफ्टिङ आदिको कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाइने छ ।

- प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकिकरण परियोजना अन्तर्गत नगरपालिका भित्रका क्षेत्रलाई मकै ब्लक तथा आलु सुपर जोन कार्यक्रमलाई प्राथमिकता र प्रभावकारी ढंगले कार्यान्वयन गर्ने नीति लिइनेछ र अन्य उपयुक्त क्षेत्रमा तरकारी तथा फलफुलको पकेट क्षेत्र विस्तार गरिनेछ ।
- एक वडा एक पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता तथा एक नगर एक वाली विशेषज्ञ कार्यक्रमलाई पशुपन्छीपालक, समुह/सहकारीसंग आवद्ध गरी व्यवसायिक पशु स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने नीति क्रमशः विस्तार गर्दै लगिनेछ ।
- कृषि पेशालाई मर्यादित, वैज्ञानिक तथा उत्पादनमूलक बनाउन गरीब तथा जेहेन्दार विद्यार्थी पहिचान गरी उच्च कृषि शिक्षा अध्ययनका लागि नगर स्तरीय विशेष कृषि छात्रवृत्ती कोषको व्यवस्था गरिनेछ ।
- परम्परागत र निर्वाहमुखी खेतीको विकल्पमा कृषकहरूलाई आधुनिक र सामुहिक कृषि प्रणाली अबलम्बन गर्न प्रेरित गर्दै त्यसका लागि सीप, ज्ञान र प्रविधि उपलब्ध गराउन आवश्यक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । आगामी चार वर्ष भित्र सम्पूर्ण कृषकहरूलाई व्यवसायिक बनाई मासु, अण्डा तरकारी र कृषिजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर बनाइनेछ । नगर भित्रका कृषिजन्य उत्पादनहरूलाई ब्राण्डिङ गरी राजधानी लगायतका जिल्लाहरूमा निर्यात गरिनेछ ।
- नगर भित्र रहेका सामुदायिक वनहरूमा वन तथा कृषि सहज कार्यक्रम (Forest and Farm Facilities Program-FFF) सञ्चालन गरी उद्यमशिलता विकास गरिनेछ ।
- सामुदायिक वन लगायत बाँझो जमिनमा विभिन्न जातका फलफुलका बिरुवा रोपी कृषि वनमा रूपान्तरित गरिनेछ ।
- जग्गा बाँझो राखी शहर केन्द्रित जग्गा धनीहरूका निजी जग्गामा वृक्षारोपण गराई एक परिवार एक निजी वन बनाउन प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- एक घर एक करेसाबारी र एक घर एक अर्गानिक उत्पादनको अबधारणा विकास गरी अर्गानिक तरकारी उपभोगको लागि कृषकहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- कृषि पेशालाई मर्यादित, वैज्ञानिक तथा उत्पादनमूलक बनाउन गरिब तथा जेहेन्दार विद्यार्थी पहिचान गरी उच्च कृषि शिक्षा अध्ययनका लागि नगर स्तरीय विशेष कृषि छात्रवृत्तीको व्यवस्था गरिनेछ ।
- बैदेशिक रोजगारबाट सम्बन्धित क्षेत्रमा अनुभव हासिल गरी फर्किएका कृषि तथा पर्यटन विकासमा लगानी गर्न चाहने व्यक्ति वा समुहहरूको प्रस्तावना हेरि म्याचिङ्ग अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

## २. वातावरण संरक्षण नीति:

“दिगो विकासको आधार, भावी सन्ततिको अधिकार”

- राष्ट्रिय राजमार्गको क्षेत्राधिकार भित्र ग्रिन बेल्ट घोषणा गरी वृक्षारोपण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- जलवायु परिवर्तनलाई न्यूनिकरण गर्न सामुदायिक वन तथा समुदायको सहयोगमा एक वडा एक नर्सरी तथा एक वडा एक पोखरी कार्यक्रम क्रमशः सञ्चालन गरिनेछ ।
- चौतारा, पोखरी, खानेपानीको मुल संरक्षण लगायतका वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रारूपका सूचकहरू प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
- नगरपालिकाबाट सञ्चालन गरिने पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरूलाई वातावरण संरक्षणसँग आवद्ध गरिनेछ ।
- वातावरण मैत्री घरको सूचक, टोल तहका सूचक, वडा तहका सूचक तथा नगर तहका सूचकहरू निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
- GGGI सँगको सहकार्यमा वातावरणमैत्री कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
- टोल विकास संस्थाहरूबीच वातावरणमैत्री टोल, वातावरणमैत्री वडा घोषणाको अवधारणा अनुसार प्रतिष्पर्धा गराई पुरस्कृत गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

- वनलाई वातावरण संरक्षण सँगसँगै आय आर्जनसँग जोडेर सदुपयोग गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- नदी, खोल्सा किनाराको दुवै तर्फको २० मिटर भूमिमा रुख तथा बोटविरुवा कटानलाई पूर्ण प्रतिबन्ध लगाउने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- नगरवासीले आफ्नो नम्बरी आवादीको रुख कटान गर्नुपरेमा २० इन्च भन्दा कम गोलाई भएको कुनै पनि रुख कटान गर्न पाउने छैन । वडाको जनप्रतिनिधिको उपस्थितिमा गरिएको सर्जमिन मुचुल्का र सिफारिसको आधारमा नगरपालिकाको स्वीकृति विना छपान कटान गर्न पाइने छैन ।
- एक रुख कटानी गरेबापत कटानी गर्ने गराउनेले कम्तीमा दुई विरुवा हुर्काउनु पर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- कोट कालिका र रक्तकाली मन्दिरको छेउमा रहेको सार्वजनिक जमिनमा जडिबुटी प्रजातिका बिरुवा लगाई बोटानिकल गार्डेनको रूपमा विकास गरिनेछ ।
- दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई प्राप्त गर्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- ३ वर्ष भित्र सम्पूर्ण टोल, वडा वातावरणमैत्री घोषणा गरी वातावरणमैत्री नगर घोषणा गरिनेछ ।
- धुवा रहित चुलो घर-घरमा जडान गर्न पहल गरिनेछ ।
- **एक नगर एक उद्यान कार्यक्रम**लाई वडा वडासम्म विस्तार गर्न वडा समितिहरूलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- सडक छेउका उपयुक्त स्थलमा स-साना उद्यान (बगैँचा) निर्माण गर्ने गराउने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- हरियाली नगर प्रबर्द्धनका लागि हरित सडक, खोला खोल्सीमा वृक्षारोपण र **एक घर ३ फलफुलका विरुवा** रोपी हुर्काउनु पर्ने नीति लिइएको छ । घर निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र जारी गर्दा यसको अनुगमन गरिनेछ ।
- सरकारी, गैरसरकारी, निजी क्षेत्रहरूको समन्वयमा खुल्ला दिसामुक्त नगरको घोषणा र बालमैत्री नगर घोषणाको अभियानलाई पूर्णता दिइनेछ ।
- मापदण्ड विपरित सञ्चालनमा रहेका तथा प्रदुषणयुक्त कलकारखाना तथा उद्योगहरूलाई विस्तारित गरी भूउपयोग नीति अनुसार नगरले तोकेको स्थानमा वातावरणमैत्री औद्योगिक ग्राम स्थापना गरिनेछ ।
- प्लास्टिकका झोलाहरूलाई निरुत्साहित तथा पूर्ण रूपमा निषेध गरी वायोडिग्रेडेबल तथा वातावरणमैत्री झोलाहरूको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिनुका साथै वातावरणमैत्री झोला निर्माणका लागि जनचेतना, तालिम तथा सहकार्य गरिनेछ ।
- नगरभित्र हुने भू स्खलन, बाढी, आगलागी, भुकम्प आदि जस्ता प्राकृतिक विपत्ति र अन्य कृत्रिम विपत्तिबाट तुरन्त राहतका कार्यक्रम गर्न नगरपालिका, नेपाल प्रहरी, नेपाली सेना लगायत विभिन्न संघसंस्थाहरूसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- दुर्लभ वन्यजन्तु (मयुर, निरबिरालो आदि) संरक्षणका लागि पहल गरिने छ र वन्यजन्तुलाई पानी खानको लागि पोखरी बनाईने छ ।

### ३. विपद व्यवस्थापन नीति:

- प्राकृतिक वा मानवीय कुनैपनि कारणबाट हुन सक्ने विपदबाट बच्न बचाउन सचेतना कार्यक्रम संचालन, समुदायमा आधारित सहयोग टोली (CRRT) टोलबस्ती स्तरमा निर्माण तथा परिचालन गरिनेछ ।
- विपदबाट हुने क्षति कम गर्न आवश्यक पर्ने न्यूनतम यन्त्र, साधन तथा औजारहरूको उचित व्यवस्थापन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- विपद् उद्धारमा सबैभन्दा पहिला पुग्ने सुरक्षा निकायहरूलाई उद्धारका लागि आवश्यक सामग्रीयुक्त बनाउने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- विपद् व्यवस्थापनलाई 3C को सिद्धान्त (समन्वय, सहयोग तथा नियन्त्रण) का आधारमा संचालन गरिनेछ ।

- आकस्मिक सेवाका सवारी साधनहरू जस्तै एम्बुलेन्स, दमकल आदि साधनलाई अन्तरपालिका साझेदारी कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालन गरिनेछ ।
- नगरमा विपद् व्यवस्थापन कोषको व्यवस्था तथा विपद् व्यवस्थापन केन्द्र स्थापना गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति र नगर स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरी स्रोत साधनयुक्त बनाई तयारी अवस्थामा राखिनेछ ।
- नगर भित्र संचालित व्यवसाय, पसल, कलकारखाना, संघ-संस्था तथा सहरी क्षेत्रका घरहरूमा Fire Extinguisher राख्ने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।
- विपद् उद्धार तथा राहतमा सहजताको लागि सवै वडामा एक हेलीप्याड निर्माण गर्दै लगिनेछ ।

#### ४. फोहरमैला तथा सरसफाई सम्बन्धी नीति:

“फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन, सभ्यताको मापन”

- फोहर जसले गर्दछ मूल्य उसैले तिर्नुपर्दछ भन्ने सिद्धान्त र फोहरबाट मोहर बनाउने नीतिलाई अबलम्बन गर्दै नगर क्षेत्रमा उत्सर्जन हुने फोहरमैलालाई व्यवस्थित ढंगले व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- फोहरमैला नै उत्पादन नगर्ने, गरे पनि न्यून गर्ने, त्यसलाई पूनः प्रयोग गर्ने कार्यलाई व्यवहारमा अबलम्बन गर्न सरोकारवालाहरूको सहयोग र सहभागितामा सीपमुलक र सचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने गराउने नीति लिइनेछ ।
- फोहरमैला उत्सर्जन स्थलमा नै कुहिने र नकुहिने फोहर छुट्याई कुहिने फोहरलाई मल बनाई करेसाबारीमा प्रयोग गर्ने गराउने तथा बजारक्षेत्रमा करेसाबारी प्रतियोगिता र डस्टविन सफा राख्ने मुल्यांकन जस्ता प्रतियोगिता संचालन गरी पुरस्कृत गर्ने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।
- वडास्तरमा उत्सर्जन हुने फोहर वडास्तरमा नै संकलन केन्द्र तथा श्रोतमा नै प्रकृति अनुसार छुट्याउने व्यवस्था मिलाउन वडा समितिहरूलाई प्रोत्साहित गर्ने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।
- फोहरमैला प्रशोधन तथा व्यवस्थापन केन्द्रको निर्माण तथा संचालन गरिनेछ ।
- एक वडा एक वातावरण मैत्री पार्क तथा एक वडा एक ल्याण्डफिल्ड साइड निर्माण गर्ने नीति लिइनेछ ।
- नमोबुद्ध नगरपालिका क्षेत्रलाई खुला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणा गर्न सामाजिक परिचालन गर्ने तथा सार्वजनिक स्थलहरूमा स्थानीय समुदायबाटै व्यवस्थापन हुने गरी शौचालयहरू निर्माण गर्ने गराउने नीति रहनेछ ।
- प्रविधिको प्रयोग गरी दिसाजन्य फोहोरहरूको उचित ठाउँमा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- पशु-पन्छी तथा घर पालुवा जनावरले निष्कासन गर्ने विष्टाको उचित व्यवस्थापन गर्ने र त्यसबाट अरुलाई दुर्गन्ध फैलाउने तथा रोगको बाहक बनाउने कार्यको जिम्मेवारी र जवाफदेहिता सम्बन्धित जनावरको धनीको नै हुनुपर्ने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।

#### ५. भौतिक तथा पूर्वाधार विकास नीति:

“सुदृढ भौतिक पूर्वाधार, समृद्ध नगरको आधार”

- समुन्नतिको सबैभन्दा ठूलो साधनको रूपमा रहेको भौतिक पूर्वाधार क्षेत्रको एकीकृत र व्यवस्थित विकासका लागि कम्तीमा पनि २० वर्षे दीर्घकालीन सोचका साथ एकीकृत नगर विकास योजना निर्माण गरी सोहि आधारमा वार्षिक नगर विकास योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने नीति लिइने छ ।
- भौतिक पूर्वाधार निर्माणका क्षेत्रमा नगरपालिकाले लगानीकर्ता, उत्प्रेरक, सहजकर्ता, समन्वयकर्ता, नियामक र नियन्त्रकको रूपमा भूमिका निर्वाह गर्ने नीति रहनेछ ।
- निर्मित पूर्वाधारहरूको नियमित मर्मत सम्भार, सञ्चालन, संरक्षण एवं सम्वर्धन गर्न निजी क्षेत्र तथा सामुदायिक सहकारी क्षेत्र र उपभोक्ता समितिहरूलाई प्रोत्साहित गर्ने नीति लिइनेछ । पूर्वाधार प्रयोगकर्ताबाट उपयोग कर संकलन गरिनेछ ।

- भौतिक पूर्वाधार निर्माणलाई स्थानीय नगरवासीहरूको दिनचर्यालाई सहज बनाउने तथा आर्थिक आयआर्जनसँग जोड्दै समृद्धितर्फ उन्मुख गरिने नीति लिइनेछ ।
- बढि भन्दा बढि जनसहभागिता जुट्ने योजनाहरूलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- भौतिक पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालन हुने भौतिक पूर्वाधारका योजनाहरूमा वडा स्तरमा ५ लाख र नगर स्तरमा २५ लाख भन्दा कम लागतको कार्यक्रम सञ्चालन गर्न निरुत्साहित गरिनेछ ।
- पेशकी शुन्य अभियानका लागि पेशकी दिने कार्यलाई निरुत्साहित गरी प्राविधिक मूल्याङ्कनका आधारमा भुक्तानी दिइने नीति अवलम्बन गरिने छ, तर स्वीकृत खरिद योजना बमोजिम निर्माण सामग्री खरिद गर्नु पर्ने भई उपभोक्ताको लागत सहभागिता नगदै रकम नगरपालिकामा जम्मा गरेमा पेशकी उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।
- नगरपालिकामा रहेका दमकल, एम्बुलेन्स, डोजर लगायतका सवारी साधनहरू सुरक्षित पार्किङ्ग गर्नको लागि कम्पाउण्ड तथा ग्यारेज निर्माण गरिनेछ ।

#### ६. सडक तथा यातायात तर्फ

- नगरस्तरीय यातायात गुरुयोजनालाई समय सापेक्ष अध्यावधिक गरिनेछ ।
- विकासको आधारभूत अंगका रूपमा रहेको सडकहरूमा सानोतिनो रकम लगानी गरी निरन्तर एउटै काम र स्थानलाई दोहोर्‍याई रहने परम्परालाई अन्त्य गर्दै न्यूनतम शहरी सुविधा तथा वडाहरूको भौगोलिक सन्तुलनलाई समेत ध्यानमा राखी जिल्ला स्तरीय तथा नगरस्तरीय यातायात गुरुयोजनामा परेका सडकहरूलाई प्राथमिकताका आधारमा DPR तयार गरी क्रमशः बाह्रै महिना सञ्चालन हुने तथा कालोपत्रे बनाउने नीति लिइने छ ।
- नौबिसे- भकुण्डे हुदै वि.पि. राजमार्ग र पाँचखाल जोड्ने अन्तरनगरपालिका वाईपास रोड निर्माणको लागि सम्बन्धित निकायमा पहल गरिनेछ ।
- सडक निर्माण गर्दा पानीका मूहानहरूलाई संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्दै एकीकृत रूपमा निर्माण कार्य अगाडि बढाइनेछ ।
- वडा कार्यालयबाट नगरपालिकासम्म जोड्ने सडकलाई सडकको मापदण्ड अनुसार बाह्रै महिना सवारी साधन चल्न सक्ने बनाउन प्राथमिकता दिइनेछ ।
- जिल्ला यातायात गुरु योजना र नगर यातायात गुरु योजना अनुसार सडकको क्षेत्राधिकार क्रमशः रेखाङ्कन तथा सीमाङ्कन गरिनेछ ।
- सडकमा निर्वाध रूपमा आवतजावत गर्न अवरोध श्रृजना गर्ने कार्य (सडक निर्माण सामग्री राख्ने, सडक मिचेर घरटहरा बनाउने, पाली गाँस्ने, पसल थाप्ने) जस्ता कार्यहरूलाई निरुत्साहित गरिनेछ । अटेर गरी अवरुद्ध गर्ने कार्यलाई दण्ड जरिवानासँग आवद्ध गरिनेछ ।
- ट्र्याक खोलिसकेका तर मौसमी रूपमा रहेका सडकहरू निर्माण कार्य गर्दा नगरपालिकाको स्वीकृत मापदण्डका आधारमा बढीमा ३० प्रतिशत माटोको काम र ७० प्रतिशत कार्य सञ्चालनमा खर्च गर्दै बाह्रैमास चल्ने सडकमा रुपान्तरण गर्ने कार्यक्रम स्वीकृत गरी गराई निर्माण कार्य सञ्चालन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- सडक निर्माण गर्दा नयाँ ट्र्याक खोल्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्दै भइरहेका सडकहरूलाई स्वीकृत मापदण्डका आधारमा स्तरोन्नतिमा जोड दिइनेछ । नगरको समग्र विकासमा नयाँ ट्र्याक खोल्न अति आवश्यक देखिएमा जिल्ला यातायात गुरु योजना र नगर यातायात गुरु योजनाको प्राथमिकतामा परेको सडकको मात्र नयाँ ट्र्याक खोल्ने काम गरिनेछ । यसरी ट्र्याक खोल्दा यातायात सेवा सञ्चालन भएको खण्डलाई जोड्ने प्रवेशबिन्दु देखि मात्र क्रमशः निर्माण कार्य गरिनेछ ।
- ट्राफिक व्यवस्थालाई सहज सरल बनाउँदै सम्भावित सडक दुर्घटनालाई न्यूनिकरण गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने नीति लिइनेछ ।

- स्थानीय तहको निर्माण पछि यस नगरपालिकाको क्षेत्र विस्तार भएकोले भौगोलिक अवस्थालाई मध्यनजर राखी सबै वडाहरूलाई समेट्ने गरी नगर चक्रपथको सम्भाव्यता अध्ययन सहित DPR तयार गरिनेछ।
- नौबिसे-काक्रे सडक, भकुण्डे-आरुबारीचौर-तल्लोहटिया हुदै पिपलटार सडक, दाप्चा-गहते-फलामेसाँघु सडक, भागवते-दारोगौडा-ऐसेलुचौर-नासपाती बोट हुदै बसेरी सडक, श्यामपाटि-कुरुगाउँ-भालुखर्क हुदै रोशीटार सडक, भकुण्डे- फुलबारी-मानेगाउँ सडक, नमोबुद्ध-श्यामपाटि-काउसे-भकुण्डे सडक, बुचाकोट-भेडाबारी सडक, बोहोरे-कानपुर कालापानी- डाँडागाउँ-लास्कोट-वि.पि. राजमार्ग सडक, कानपुर कालापानी- लास्कोट हुदै वि.पी राजमार्ग, वि.पि. राजमार्ग- २ नम्बर वडा-सालथुम्की सडक, जोरसल्ला- फुस्रे डाँडा- बोहोरे सडक, मानेगाउँ -भकुण्डेबेशी जोडिने सडक, श्रीरामबस्ती बुचाकोट-कोटदेवी सडक, ठाडो बाटो देखि जनकल्याण सडक, रेन्जन दोर्जे मार्ग, जनक मा.वि. चुवाने हुदै कानपुर पौवासम्म जाने बाटोको स्तरोन्नति गरिनेछ।
- हाल सञ्चालनमा रहेका DPR नबनेका सडकहरू प्राविधिक (इन्जिनियरिङ) दृष्टिबाट उपयुक्त भए नभएको एकीन गरी अनुपयुक्त स्थानमा सुधार गर्ने गरी मात्र थप लगानी कार्य गरिनेछ। सुधार गर्न नसकिने रहेछ भने लगानी नगर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ।
- नौबिसे देखि मेथिनकोट हुँदै बुचाकोट सम्म वैकल्पिक वाइपास सडक (सोती कोरिडोर) निर्माण गरिनेछ।
- नगर चक्रपथ र रोशी कोरिडोर (चौकीडाँडा- भडारे-खाक्सी-पिपलटार-गहते-दाहालटार हुदै पनौती जोड्ने सडक) मार्फत अरनिको लोक मार्गसँग जोडिने सडक निर्माण कार्यलाई डिपिआर तयार गरी प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाइनेछ।
- सबै वडा कार्यालय, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थाहरू देखि नगरपालिका कार्यालयसँग जोडिएका सडकहरूको स्तरोन्नति गरी बाह्रैमास चल्ने बनाइने तथा क्रमशः कालोपत्रे गर्दै लगिनेछ। साथै नयाँ ट्यूबकहरूमा नाली निर्माण अनिवार्य गरिनेछ।
- प्रत्येक वडाको विपी राजमार्गसँग जोडिएको स्थानविन्दुमा यात्रु प्रतिकालय निर्माण गरिनेछ।
- नगरपालिका भित्र रहेको बजार क्षेत्रको सडकको दायाँबायाँ सडकपेटी निर्माण गरिनेछ।

## ७. खानेपानी तथा सरसफाई नीति:

“जलश्रोत संरक्षणको अभियान, मानव जीवनको पहिचान”

- स्थानीय स्तरमा रहेका पानीका मुहानहरूको संरक्षण सम्वर्द्धन र प्रयोग गर्न तथा टोल बस्तीका पानीका परम्परागत मुहानहरूलाई स्वच्छ र सफा राख्न प्रत्येक वडा समितिको अगुवाईमा टोल विकास संस्था, सामुदायिक संघ संस्था तथा समुदाय परिचालन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ।
- गल्छी खोल्साबाट बग्ने पानीलाई सोहि ठाउँमा अड्याउन प्राकृतिक छेकबारका कार्यक्रम स्थानीय समुदायको अग्रसरतामा सञ्चालन गर्ने नीति लिइनेछ।
- पानीका मुहान भन्दा माथि विषादीको प्रयोग गर्ने कार्यलाई निरुत्साहित गरिनेछ। अटेर गरी त्यस्तो कार्य गर्नेलाई दण्ड जरिवाना गरिनेछ।
- Lifting को माध्यमबाट सञ्चालित खानेपानी आयोजनाहरूलाई विद्युत महशुलमा छुट गर्न पहल गरिनेछ।
- घरघरमा आकाशपानी संकलनका लागि प्रोत्साहित गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ।
- खानेपानी मुहानको २० मिटर वरपर कुनैपनि किसिमको रुख, बिरुवा काट्न हटाउन नपाउने गरी समुदायकै सहयोगमा कडाईका साथ पालना गर्ने गराउने नीति अवलम्बन गरिनेछ।
- समुदायले प्रयोग गरीरहेको खानेपानीको मुहान (जमिन माथि र जमिन मुनि दुवै) कसैको नम्बरी आवादी भित्र नै पर्दो रहेछ भने नगर कार्यपालिका र वडा समितिसँग वैकल्पिक व्यवस्था गरी स्वीकृति नलिई मास्न वा निषेध गर्न पूर्ण प्रतिबन्ध लगाइनेछ।

- यस नगरपालिकाको ठूलो क्षेत्र ओगट्ने गरी खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, धुलिखेलद्वारा सञ्चालन प्रक्रियामा रहेको बृहत खानेपानी योजनाहरूको निर्माण कार्य समयमै सम्पन्न गर्न आवश्यक सहयोग तथा समन्वय गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- रोशीबाट नमोबुद्ध क्षेत्र र कोशीबाट वडा नं. ३,४, ५ को लागि लिफ्ट खानेपानी योजनाको DPR तयार गरिनेछ ।
- प्याङ खोला खानेपानी योजनाको DPR तयार गरिनेछ ।
- सञ्चालनमा रहेका खानेपानी योजनाहरूको दिगो सञ्चालन, मर्मत सम्भार, क्षमता अभिवृद्धि तथा पुर्ननिर्माण जस्ता कार्य उपभोक्ताहरूको समेत लगानी तथा सहभागितामा सञ्चालन गरी गराई आधारभूत खानेपानी सेवाको सुनिश्चितता गर्न र खानेपानी सेवा नपुगेका टोलबस्तीमा खानेपानी सेवा पुर्याउने कार्यका लागि सम्बन्धित निकाय, संघसंस्थाहरूको साझेदारीमा योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- खनालथोक बृहत खानेपानी योजना सम्पन्न गर्नको लागि आवश्यक पहल गरिनेछ ।
- रोशी खोला चरङ्गे गाउँ खानेपानी योजना, मीथिनकोट दलित बस्ति चरुवा भेडावारी डिप बोर्डिङ, कपुर ढुङ्गा खानेपानी योजना, मेथिनकोट खानेपानी योजना लगायतका योजनाहरूको DPR तयारी गर्ने तथा निर्माण प्रकृया अगाडि बढाउने नीति लिईनेछ ।
- यस नगरपालिका क्षेत्रभित्र बृहत खानेपानी योजना सञ्चालन गर्न रोशीखोलामा बाँध निर्माण गरी फुलबारी, दाप्चा, भकुण्डे लगायतका क्षेत्रमा बृहत खानेपानी सञ्चालनको लागि DPR तयार गर्न पहल गरिनेछ ।
- यस नगरपालिकाको दाप्चा खोलाको मुहान क्षेत्रलाई पानीको संरक्षित उद्गम तथा संरक्षित क्षेत्रको रूपमा संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्न विज्ञहरू मार्फत सम्भाव्यता अध्ययन गराइ एकिकृत गुरुयोजना निर्माण गरी क्रमशः कार्यान्वयन गर्ने गराउने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- डिप बोर्डिङ गरी कार्यान्वयनको चरणमा रहेको बासखर्क लाकईने कुइँकेल गाउँ संयुक्त खानेपानी योजनालाई प्राथमिकतासाथ सम्पन्न गरिनेछ ।

#### ८. विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धी नीति:

- हालसम्म पनि विद्युत सेवा नपुगेका टोल बस्तीहरू (ढीप्सा लगायतका) मा विद्युत प्राधिकरणसँग समन्वय गरी विद्युतीकरण गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय प्रशासनको विद्युत विस्तार गर्दा तुलनात्मक रूपमा महंगो पर्ने टोल, बस्ती घरहरूमा उज्यालो बनाउन सरोकारवालाहरूको समेत सहभागितामा वैकल्पिक उर्जा (सौर्य उर्जा) को विस्तार गरिनेछ ।
- तीन वर्षभित्र प्रत्येक नगरवासीको घरघरमा उज्यालोको लागि प्रयोग गरिने परम्परागत साधन (टुकी, मैनबत्ती र दियालो आदि) प्रतिस्थापन गरी सकिनेछ ।
- विद्युत प्राधिकरणसँग समन्वय गरी समुदाय समेतको लागत सहभागितामा चार वर्षभित्र काठका बिजुली पोल प्रतिस्थापन गरिनेछ ।
- भकुण्डे क्षेत्रमा विद्युत सब-स्टेशन स्थापना गर्न आवश्यक पहल गरिनेछ ।
- पर्यटकीय क्षेत्र, सार्वजनिक महत्वका भवन तथा स्थान, बजारक्षेत्र, कालोपत्रे सडक क्षेत्रभित्रका टोलबस्ती समुदायको साझेदारीमा सौर्य सडक बत्ती जडान गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- नेपाल विद्युत प्राधिकरणको भकुण्डे नोलाइट अफिसलाई वितरण केन्द्रको रूपमा स्तरवृद्धि गर्न पहल गरिनेछ ।

- विद्युत प्राधिकरणसँग समन्वय गरी नगरवासीहरूले वडा कार्यालयहरूबाटै विद्युत महशुल बुझाउन सक्ने अवस्था श्रृजना गर्न पहल गरिनेछ ।
९. **बस्ती विकास तथा भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण नीति:**

“व्यवस्थित बस्ती, भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण, हाम्रो अभियान”

- राष्ट्रिय भू-उपयोग नीतिका आधारमा कम्तीमा २० वर्षे दीर्घकालीन सोच सहित राष्ट्रिय सहरी विकास नीतिभित्र रही बस्ती विकासको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- राष्ट्रिय शहरी विकास नीतिलाई अवलम्बन गरी व्यक्ति र समुदायको अग्रसरतामा बस्ती विकासको कार्यक्रम सञ्चालन गरे गराएमा, त्यस्तो कार्यलाई प्रोत्साहित गर्न प्राविधिक तथा भौतिक पूर्वाधार निर्माणमा सहयोग तथा लगानी गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- जथाभावी प्लटीड गरी अव्यवस्थित बस्ती विकास गर्ने कार्यलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।
- जिल्लास्तरीय यातायात गुरुयोजना र नगरस्तरीय सडक गुरुयोजनामा उल्लेख भएका जिल्लास्तरीय सडक र नगरस्तरीय सडकमा जोडिएका जग्गा घरघडेरीका लागि किताकाट गरी किनवेच गर्दा नगरपालिकाले तोकेको भन्दा घटी किताकाट गरी किनवेच गर्न रोक लगाइने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- नगरपालिकाको क्षेत्रभित्र निर्माण हुने निजी, सामुदायिक लगायतका सबै किसिमका भवन निर्माणका लागि भवन निर्माण मापदण्डलाई पूर्ण पालना गरी गराई भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण गर्ने गराउने नीति कडाईका साथ पालना गर्ने गराइने छ ।
- भवन निर्माण मापदण्ड लागु हुनुभन्दा अगाडि निर्माण भएका घरहरूलाई भवन निर्माण मापदण्डमा उल्लेख भएको व्यवस्था अनुसार घर अभिलेखीकरण कार्य अभियानको रूपमा सञ्चालन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- तालिमप्राप्त कालिगढहरूबाट मात्र घर निर्माण गर्ने गर्न गराउन कालिगढ तालिम सञ्चालन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ । तालिमप्राप्त कालिगढहरू सूचिकृत गरिनेछ ।
- घर निर्माण गर्दा अनियन्त्रित रूपले पहाड खार्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्दै त्यसबाट हुने क्षतिको जिम्मेवार जमिन खार्नेलाई बनाइने छ ।
- जमिनको बनौट अनुसार नै घर निर्माण गर्नेलाई घरनक्सा पास गर्दा १५% दस्तुर छुट दिने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- नगरपालिका र विभिन्न संघसंस्थाहरूको सहकार्यमा १००० घरपरिवारका भूकम्प पिडितहरूका लागि निशुल्क रूपमा नक्सा बनाउने, प्राविधिक परामर्श तथा निरीक्षण उपलब्ध गराउनुका साथै अति विपन्न १०० भूकम्प पिडित घरपरिवारहरूका लागि घर निर्माणका लागि ५० हजारसम्म आर्थिक सहयोग गरिनेछ ।
- एकिकृत वस्ती विकासका लागि स्थान छनौट तथा पूर्वाधार तयार गरिनेछ । साथै ल्याण्ड पुलिङ्गको अवधारणालाई अगाडि बढाइनेछ ।
- प्रत्येक वडामा रहेका सार्वजनिक जग्गा, कुलो बाँध, वन क्षेत्र एकिन गरी उचित संरक्षण र सदुपयोग गरिनेछ ।
- सघन शहरी विकास कार्यक्रम अन्तर्गत एकिकृत शहरी विकास कार्यक्रम बहुवर्षीय रूपमा संचालन गर्न संघीय सरकार समक्ष अनुरोध गरिनेछ ।
- फुलबारी-नमोबुद्ध-श्यामपाटि-पुरानोगाउँ-दाप्चा-तल्लो हटिया- काक्रे सम्मको क्षेत्र, कानपुर, भालुखर्क तामाङ बस्ती, पिपलचौरको नेवार बस्ती लगायतका एतिहासिक पुरात्वतिक सम्पदा बस्तीहरू पुनःउथान कार्यक्रम संचालनको लागि संघीय सरकारसँग अनुरोध गरिनेछ ।
- नगरपालिकाको सशक्तिकरणको लागि सहरी योजना तथा विकास केन्द्र र त्यसका सम्बद्ध निकाय तथा UN Habitat सँग सहकार्यको पहल गरिनेछ ।



- नमोबुद्ध क्षेत्रको सांस्कृतिक सम्पदालाई संरक्षण गर्न विशेष भवन निर्माण मापदण्ड तयारी गरी लागु गर्न पहल गरिनेछ ।
  - पुरातात्विक तथा सांस्कृतिक महत्वका मठ मन्दिर, पाटी पौवा, बिहार गुम्बा लगायतको संरक्षणका लागि पहल गरिनेछ ।
१०. **शिक्षा, युवा तथा खेलकुद नीति:**
- नगर शिक्षा नीति स्वीकृत गरी कार्यन्वयन गरिनेछ ।
  - नमोबुद्ध नगरपालिकालाई आगामी दुई वर्ष भित्र साक्षर नगर घोषणा गरिनेछ ।
  - नगरपालिका भित्रका कुनैपनि बालबालिका गरिबीका कारण कम्तीमा आधारभूत तहसम्मको शिक्षा प्राप्त गर्ने अबसरबाट बञ्चित हुनु नपर्ने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।
  - स्थानीय शिक्षा ऐन निर्माण गरी कार्यन्वयन गरिनेछ ।
  - नगरभित्रका सम्पूर्ण विद्यालयहरूमा सुविधा सम्पन्न पूर्वाधार सहित निशुल्क एवं अंग्रेजी माध्ययमको शिक्षाको व्यवस्था गर्दै जाने नीति लिइनेछ ।
  - शिक्षकहरूलाई सूचना तथा प्रविधि सम्बन्धी तालिम तथा प्रशिक्षणको व्यवस्था गरिनेछ ।
  - नगरभित्रको शिक्षालयको सम्भावनालाई हेरी एक नमूना आवासीय विद्यालयको प्रारूप तयार गरिनेछ ।
  - विद्यालयमा बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, छात्रामैत्री तथा विपद (भुकम्प) प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधार विकास गर्दै लगिनेछ ।
  - विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्न प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकहरूसँग आवधिक कार्यसम्पादन करार गरिनेछ ।
  - विद्यालय तथा शिक्षकहरूलाई सिकाइ उपलब्धीका आधारमा प्रतिस्पर्धाको वातावरण, पुरस्कार वा दण्डको नीति अबलम्बन गरिनेछ ।
  - प्राविधिक तथा स्वरोजगार जनशक्ति उत्पादन गर्न नगर भित्र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम दिने विद्यालय तथा शिक्षालय सञ्चालन गरिनेछ ।
  - नगरपालिका भित्र रहेका निजी विद्यालयहरूसँग समन्वय र साझेदारीमा प्राविधिक शिक्षालय सञ्चालन गर्न चाहेमा आवश्यक सहयोग गरिनेछ ।
  - अनुमति प्राप्त गरेका तथा पर्याप्त विद्यार्थी संख्या भएको सामुदायिक विद्यालयहरूलाई शिक्षण अनुदान (PCF- Per Capital Funding Salary) को व्यवस्था गरिनेछ ।
  - विपन्न, सिमान्तिकृत, अनाथ, विचैमा कक्षा छाडेका (Drop Out) बालबालिकालाई विद्यालयमा ल्याई पठनपाठनको व्यवस्था गरिनेछ ।
  - विद्यालयहरूमा डिजिटल ग्याप न्यूनीकरण गर्न सूचना प्रविधि (U-Learning तथा Talking Teacher) को प्रयोग गरी पठनपाठनको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
  - विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर सुधार गर्न नगरस्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
  - विद्यालयहरूको संस्थागत क्षमता विकास गरी पारदर्शिता, उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्न नियमित विद्यालय अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण कार्य प्रभावकारी बनाइनेछ ।
  - विद्यालय नक्सांकन, दरबन्दी मिलान तथा विद्यालय समायोजन कार्य प्रारम्भ गरिनेछ ।
  - विद्यालयमा विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी शिक्षा प्रदान गर्ने प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
  - आधारभूत तह (कक्षा ८) को परीक्षा व्यवस्थापन तथा सञ्चालन प्रभावकारी बनाइनेछ ।
  - संस्थागत विद्यालयलाई प्रभावकारी नियमन गर्ने तथा सामुदायिक र संस्थागत साझेदारीमा विद्यालय सञ्चालन गर्न छलफल चलाइनेछ ।

- विद्यालय शिक्षामा पहुँच, गुणस्तर र समन्ययिकता स्थापित गर्न गैर सरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, नागरिक समाज आदिसंग सहकार्य र साझेदारीमा विविध कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- स्थानीय कला र संस्कृतिको संरक्षण र विकास गरिनेछ । आधारभूत तहसम्मका लागि नगरको सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, समस्या र सम्भावनालाई समेटेटी स्थानीय स्तरको नगदेबाली, स्थानीय संस्कार, संस्कृति समेत समावेश भएको पाठ्यक्रम तयार गरी अनिवार्य रूपमा पठनपाठन गराउने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- हिंसामुक्ति, बहिस्कृत र फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरूलाई प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गर्ने व्यवस्था मिलाउने नीति लिइनेछ ।
- नगरस्तरीय शैक्षिक क्यालेन्डर तयार गरी कार्यन्वयन गरिनेछ ।
- विधार्थी भर्ना अभियानलाई अझ प्रभावकारी बनाउन जनप्रतिनिधि, कर्मचारी लगायत सरोकारवालाहरूलाई परिचालन गरिनेछ ।
- खेलकुदको समुचित विकास गर्न आवश्यकता अनुसार नगर खेलकुद समिति वा नगरस्तरीय खेलकुद परिषद् गठन गरी पूर्वाधारको निर्माण तथा टोल, वडा र नगरस्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता संचालन गरिनेछ ।
- नगरस्तरीय खेलकुद विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकास अन्तर्गत बहुउद्देश्यीय कभर्डहेल निर्माणकार्य प्रारम्भ गरिनेछ ।
- भकुण्डे र पिपलटारमा निर्माणाधिन खेल मैदानलाई प्रदेश स्तरीय खेलमैदान तथा रंगशालाको रूपमा क्रमशः विस्तार गरिनेछ । साथै नगरक्षेत्रमा रहेका खेलमैदानहरूको क्रमशः स्तरवृद्धि गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- विभिन्न अवसरहरूमा नगरपालिका भित्र रहेका विद्यालय, क्लब, संघसंस्थाहरू बीच बर्षिक/अर्धवार्षिक रूपमा नगर स्तरीय खेलकुदको आयोजना गरिनेछ ।
- नगर स्तरीय युवा परिषद गठन गरी युवा स्वरोजगार, सशक्तिकरण तथा सामाजिक उत्तरदायित्वबोध गराउने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।
- युवाहरूको शारीरिक तथा बौद्धिक क्षमता बृद्धि विकास गर्न मेयर कप रनिङ्ग शिल्ड खेलकुद आयोजना गरिनेछ ।
- आवश्यकता अनुसार हरेक वडामा खेलकुद मैदान निर्माण गर्ने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।

## ११. स्वास्थ्य सम्बन्धी नीति:

- मेथिनकोट अस्पताललाई २५ शैयाको अस्पतालमा स्तरोन्नती गर्न सम्बन्धित निकायमा पहल गरिनेछ ।
- प्रत्येक वडामा सञ्चालित स्वास्थ्य चौकीमा एक चिकित्सक र नर्स सहितको व्यवस्था गरी सेवा विस्तार तथा टेलिमेडिसिन कार्यक्रमलाई विस्तार गर्न पहल गरिनेछ ।
- फुलबारी, नमोबुद्ध तथा दाप्चा भेग समेटेर चौबिसै घण्टा एम्बुलेन्स सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।
- रेयुकाई ईईको मासुनागा आँखा अस्पताललाई स्तरोन्नती गरी सेवा विस्तार गर्न पहल गरिनेछ ।
- तिलगंगा आँखा अस्पतालसँगको समन्वयमा मेथिनकोट डाँडामा लेन्स उत्पादन गर्ने कारखाना स्थापना गर्न पहल गरिनेछ ।
- आँखामा मोतिविन्दु भएका तथा श्रवणशक्ति कम भएका बिरामीहरूलाई उपचारमा विशेष प्राथमिकता दिइनेछ ।
- सबै वडामा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निशुल्क प्रदान गर्ने प्रकृत्यालाई सुनिश्चितता तथा निरन्तरता दिइनेछ, साथै स्वास्थ्य संस्था नभएको वडामा क्रमशः स्वास्थ्य संस्था स्थापना गर्दै लगिनेछ ।
- पूर्ण खोप सुनिश्चितता तथा दिगोपना कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनुका साथै खोप कार्यक्रमलाई अझै उपभोगयुक्त तथा प्रभावकारी बनाइनुका साथै खोपमा सबैको पहुँच बढाइने छ । थप खोपहरू निरन्तर रूपमा क्रमशः विस्तार गर्दै लगिनेछ ।
- मातृ तथा शिशु स्वास्थ्यको अवस्थालाई सुदृढ गर्दै नियमित गर्भजाँच, सुत्केरी जाँच तथा स्वास्थ्य केन्द्रमा सतप्रतिशत प्रसुति गराउने अभियानमा जोड दिइनेछ । चौबिस घण्टे सुत्केरी सेवा केन्द्रलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

- महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका कार्यक्रमलाई अझै प्रभावकारी बनाउँदै टोलटोलमा स्वास्थ्य आमा समूहको बैठक सञ्चालन, बच्चाको तौल अनुगमन र बाल पोषण कार्यक्रमलाई प्रभावकारी कार्यन्वयन गरिनेछ । महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका प्रोत्साहन कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- गाउँघर क्लिनिक तथा खोप क्लिनिकको सेवालाई नियमित, प्रभावकारी, सहभागितात्मक एवं गुणस्तरीय बनाउँदै आवश्यक फर्निचर तथा औजार उपकरणको व्यवस्था गर्दै लगिनेछ ।
- शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, अस्पतालहरूको सेवालाई सुदृढीकरण गर्दै गुणस्तरीय र प्रभावकारी सेवा सञ्चालन गर्न आवश्यक वातावरण बनाउँदै लगिनेछ ।
- निशुल्क सेवाको औषधीलाई निरन्तर आपूर्तिको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- नियमित रूपमा स्वास्थ्य संस्थाको अनुगमन तथा सहयोगात्मक सुपरिवेक्षक गरिनेछ । उत्कृष्ट स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्यकर्मीलाई पुरस्कृत गर्दै लगिनेछ ।
- निजी तथा गैर सरकारी संस्थाद्वारा संचालित स्वास्थ्य संस्थाहरूको आवश्यक मापदण्ड तयार गरी सोको नियमित अनुगमन गरिनेछ ।
- प्रत्येक वडामा वर्षमा एक पटक स्वास्थ्य शिविर (आधुनिक तथा आर्युवेदिक) सञ्चालन गरिनेछ ।
- बाह्य खोप क्लिनिकको भवन आवश्यकता अनुसारको स्थानमा निर्माण गर्दै लगिनेछ ।
- स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (HMIS) लाई व्यवस्थित गर्न अभिलेख प्रतिवेदनलाई छिटो छरितो गर्न इन्टरनेट सहितको कम्प्युटर प्रणालीलाई विस्तार गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य संस्थाको भवन निर्माण, मर्मत सुधार तथा विद्युत, खानेपानीको नियमित आपूर्तिको साथै आवश्यक औजार उपकरणको व्यवस्था गरिनेछ ।
- गैर सरकारी संस्थाहरूले संचालन गर्ने स्वास्थ्य कार्यक्रमहरूमा दोहोरोपना आउन नदिन एकद्वार नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- विद्यालयस्तरमा नियमित रूपमा विद्यार्थीहरूको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गरिनेछ । वर्षको दुईपटक हुने विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण सप्ताहलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- महामारीजन्य रोग तथा प्रकोप पश्चात देखिने स्वास्थ्य समस्याको व्यवस्थापन गर्न समुदाय स्तरीय RRT को क्षमता अभिवृद्धि गर्दै आकस्मिक औषधी तथा सामाग्रीको व्यवस्था गरिनेछ ।
- मोतिविन्दु न्यूनिकरण अभियानलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- नगरभित्र दर्ता नगरी एलोप्याथी, होमियोप्याथी तथा आर्युवेदिक औषधी बिक्री वितरण तथा स्वास्थ्य क्लिनिक संचालन गर्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्न सम्बन्धित निकायबाट अनुमती लिई मात्र बिक्री वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- नगरभित्र संचालन गरिने विभिन्न स्वास्थ्य शिविरहरू यस नगरपालिकाबाट स्वीकृति पश्चात मात्र सञ्चालन गरिने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- वैकल्पिक उपचार (योग, ध्यान, प्राकृतिक चिकित्सा, आयुर्वेद) को अध्ययन अनुसन्धान गरी सम्बन्धित क्षेत्रमा लागु गरिनेछ ।
- मेथिनकोट अस्पतालमा पोस्ट मार्टम सेवा विस्तार गरिनेछ ।

#### १२. उद्योग, पर्यटन प्रवर्द्धन तथा संस्कृति सम्बन्धी नीति:

- वातावरणमैत्री नगर निर्माण गर्ने उद्देश्य अनुरूप भूबनोट तथा प्राकृतिक स्रोतको उपलब्धताको आधारमा निश्चित स्थानमा वातावरणमैत्री उद्योग स्थापना र सञ्चालन गर्ने नीति लिइएको छ ।
- स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र प्रवर्द्धनमा जोड दिइनेछ ।

- पर्यटक र पर्यटनसँग सम्बन्धित उद्योगधन्दा, होटल, घरबास (Home Stay) लगायत सेवाप्रदायक उद्योगहरू स्थापना गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- १० जना भन्दा बढी मानिसहरूलाई रोजगारी दिने गरी स्थापना हुने वातावरणमैत्री उद्योगसम्म पुग्ने सडक, खानेपानी, विद्युत तथा सुरक्षा व्यवस्था जस्ता आधारभूत पूर्वाधार निर्माण गर्न सहयोग गर्ने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।
- स्थानीय स्तरमा रहेका सहकारी संस्थाहरूसँग भएको पुँजीलाई उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।
- उद्यम गर्न चाहाने तर पुँजीको अभावमा उद्यम सञ्चालन गर्न नसकेका युवाहरूलाई लक्षित गरी नगरपालिकाले एक कोष खडा गरी “हामी उद्यम आफ्नै पौरखमा गर्दछौं” कार्यक्रम कार्यविधि बनाई कार्यान्वयन गर्ने नीति रहनेछ ।
- नगरपालिका भित्र रहेका उद्योग वाणिज्य संघ, चेम्बर अफ कमर्स लगायत विभिन्न सरोकारवाला निकाय सँग समन्वय गरी बजारलाई व्यवस्थित र मर्यादित बनाउन सबै पसल, होटल, लजले दैनिक मूल्यसूची उपभोक्ताले सहज रूपमा देख्ने गरी राख्नु पर्ने नीति अबलम्बन गरिनेछ । सामानै पिच्छे मूल्य फरक पर्ने सामाग्रीहरूमा प्रत्येक सामानमा मूल्य ट्याग लगाउनु पर्नेछ ।
- प्रचलित कानुन बमोजिम स्वीकृति नलिएका, दर्ता नभएका व्यवसायहरूलाई अनिवार्य रूपमा दर्ता गराउन समय उपलब्ध गराइनेछ र सो समयमा पनि दर्ता नगर्ने व्यवसायलाई बन्द गरिनेछ ।
- नमोबुद्धबाट सितापाईला- दाप्चा- नेपाल- भुपाले वन- रजबम पोखरी- जगवैदेश्वर- अमरनिवास- कानपुर कालापानी हुदै - तुमशुङ कुण्ड (कोटतिमाल) जोड्ने गरी धार्मिक पर्यटकीय पदमार्ग तथा बुद्ध सर्किटको रूपमा विकास गरिनेछ ।
- बैंक तथा वित्तीय संस्था नभएको वडाहरूमा बैंक तथा वित्तीय संस्था विस्तार गर्न पहल गरिनेछ ।
- नगरक्षेत्रभित्र पर्यटकीय सम्भावनाका क्षेत्रहरू (पर्या-पर्यटन, धार्मिक-पर्यटन, कृषि-पर्यटन आदि) र सम्भावित पर्यटकीय स्थलहरू खोजी तथा विकास गर्दै सहज पहुँचको अवस्था सिर्जना गरीने छ ।
- नगरपालिका भित्र रहेको राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा चिनिएको नमोबुद्ध लगायत दाप्चा, फुलबारी, कोटतिमाल, रक्तकाली, नेपाले बुद्ध मूर्ती, भैरव कुण्ड, बुचाकोट भगवती मन्दिर, मथुरापाटि, धुवाकोट देवीस्थान आदि क्षेत्रको व्यवस्थित विकास र व्यवस्थापनलाई प्राथमिकतामा राखिनेछ ।
- नमोबुद्ध क्षेत्रको पर्यटन गुरुयोजना कार्यान्वयनमा ल्याइनुका साथै नमोबुद्ध क्षेत्रमा पर्यटन सूचना केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
- नमोबुद्ध क्षेत्रलाई विश्व सम्पदा सूचीमा सूचीकृत गर्न आवश्यक पूर्वाधार, भौतिक पूर्वाधार क्षेत्रलाई व्यवस्थित गर्न स्वागत गेट, बसपार्क, पार्किङ्ग, खानेपानी, शौचालय, सिसिटिभी (CCTV) जडान आदि कार्यहरू क्रमशः गर्दै सो क्षेत्रमा पर्यटन शुल्कलाई व्यवस्थित गरी संकलन गरिनेछ ।
- नमोबुद्ध क्षेत्रलाई राष्ट्रिय बुद्ध सर्किटमा राख्न पहल गरिनेछ ।
- दाप्चाको पुरानो बजारलाई पुर्ननिर्माण गरी होमस्टेका रूपमा प्रवर्द्धन गरिनेछ । साथै फुलबारी तथा कानपुर क्षेत्रलाई विशेष पर्यटकीय क्षेत्रका रूपमा विस्तार गर्दै लगिनेछ ।
- पर्यटकमैत्री बानीव्यवहार (अतिथि सत्कार, सरसफाई आदि) सुधार, सीप तथा तालिमका कार्यक्रमको सञ्चालन गर्ने गराउने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।
- यस नगरभित्र रहेका सबै जातजाती, समुदायको भाषा, कला, संस्कृति, ऐतिहासिक धार्मिक स्थलहरू यस नगरको साझा सम्पत्ती भएकोले यिनीहरूको संरक्षण, प्रबर्द्धन र विकासमा समान व्यवहार गर्ने नीति लिइनेछ ।
- नगरपालिका भित्रका पुरातात्विक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक महत्वका सम्पदाहरू तथा मौलिक कला, संस्कृति जात्रा पर्वहरूलाई संरक्षण गर्ने र संग्रहालय स्थापनाको अवधारणा अगाडि बढाईनेछ ।
- साहित्य, कला, संस्कृति, भाषा, भेषभुषा, वाङमय लागयतका क्षेत्रको जर्गेनाको लागि नगरपालिकाको विशेष पहल रहनेछ ।
- यस नगरपालिकाको आर्थिक-सामाजिक, सांस्कृतिक, लगायत विविध झल्को दिने गरी नगर महोत्सव आयोजना गरिनेछ ।

- स्थानीय संस्कृति सुहाउँदो पर्यटक आकर्षण गर्ने कला, सडक नाटक, नृत्य लगायतका कार्यक्रमहरू आयोजना गरिनेछ ।

### १३. सूचना संचार तथा प्रविधि विकास सम्बन्धी नीति:

- नगरका मुख्य चोक, बजार, धार्मिक पर्यटकीय क्षेत्र तथा सम्वेदनशील स्थलहरूमा सिसिटिभी जडान, निःशुल्क वाइफाई सेवा विस्तार, सूचना केन्द्रहरूको व्यवस्थित सञ्चालन, नेटवर्किङ्ग विस्तार लगायतका कार्यहरू गरी नमोबुद्ध नगरलाई इ-नगरको रूपमा विकास गर्ने नीति लिइनेछ ।
- विद्युतीय शासन प्रणाली मार्फत नगरका कार्यक्रम तथा सूचनालाई प्रवर्द्धन गर्ने नीति अनुरूप वेबसाइट अध्यावधिक गर्ने तथा सञ्चार माध्यमहरू मार्फत सूचना प्रकाशन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- नगरका सबै वडा कार्यालयलाई इन्टरनेटको माध्यमबाट नगरपालिकाको कार्यालयसँग नेटवर्किङ गरिनेछ ।
- सूचना संरक्षण प्रवर्द्धन र विकास गर्न आवश्यक कार्यहरू संचालन गरिनुका साथै सम्बन्धित संघसंस्थासंग समन्वय गरी एफ. एम. सञ्चालन गर्न अनुमति दिने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूलाई प्रविधिमैत्री बनाउन कम्प्युटर, इन्टरनेट तथा विभिन्न क्षमता विकास सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।

### १४. संस्थागत विकास तथा मानव संसाधन सम्बन्धी नीति:

- सबै वडाको वडा प्रोफाइल (बालमैत्री, वातावरण सम्बन्धी तथ्यांक सहित) बनाई एकिकृत नगर प्रोफाइल तयार गरिनेछ ।
- नगर विकासको लागि आगामी ५ बर्षे, १० बर्षे, १५ बर्षे योजनाहरूको गुरु योजना (Master Plan) बनाई क्रमशः कार्यन्वयन गरिनेछ ।
- नगरपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय र विषयगत शाखा कार्यालयहरूको कर्मचारीहरूमा चैन अफ कमाण्ड, सेवाग्राही प्रति उत्तरदायी व्यवहार अवलम्बन र कर्मचारी आचारसंहिता निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- नगरपालिकाको व्यवस्थित विकासको लागि विषयविज्ञ, सल्लाहकार, परामर्शदाता र आवश्यक जनशक्तिको सेवा लिइनेछ ।
- कर्मचारीहरूलाई समय सापेक्षित विभिन्न सीपमूलक तथा क्षमता अभिवृद्धि तालिम कार्यक्रममा सहभागी गराइनेछ ।
- शाखा प्रमुखहरूसँग कार्यसम्पादन करार गरी काम गर्ने कार्यको थालनी गरिनेछ ।
- कर्मचारीहरूको कार्यसम्पादन मूल्यांकन गरी उत्कृष्ट काम गर्ने कर्मचारीलाई पुरस्कृत गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- कर्मचारीहरूलाई कामको प्रकृति, कार्य सम्पादन र कार्यबोझको आधारमा प्रोत्साहन स्वरूप भत्ता तथा सुविधा उपलब्ध गराइनेछ ।
- नेपाल सरकारबाट स्वीकृत अन्तरिम संगठन संरचना तथा दरबन्दीको पूर्ण पालना गर्दै सो संगठन संरचना तथा दरबन्दी भित्र नपर्ने साविक देखि कायम भई हाल कर्मचारी कार्यरत पदहरू (कम्प्युटर अपरेटर लगायतका) लाई क्लस्टर बनाई मिलान गरिनेछ ।

### १५. अन्य पूर्वाधार नीति

- नगरभित्रका पूर्वाधार निर्माण गर्दा वडास्तरीय, नगरस्तरीय र प्रान्त/संघ स्तरीय योजना गरी ३ तहमा वर्गिकरण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- प्रत्येक वडामा बालमैत्री पार्क, स्मृती पार्क, पिकनिक स्पट, चौतारो, पोखरी, खेलमैदान, पुस्तकालय, संग्रहालय, योगकेन्द्र आदि स्थापना गर्दै लगिनेछ ।
- नापी कार्यालयको सहकार्यमा नगरभित्र बनेका लगतकट्टा गर्न बाँकी रहेका सडकहरूको लगतकट्टा गरी सार्वजनिक सडकमा रूपान्तरण गरिनेछ ।

- प्रत्येक वडामा आफ्नै वडा कार्यालय निर्माण कार्यलाई पूर्णता दिइनेछ ।
- नगरपालिका भित्रका बजार क्षेत्र लगायत बस्तीहरूमा सवारी साधनहरूको गति सिमित, प्रेसर हर्न बजाउन निषेध गर्ने तथा आवश्यक स्थानमा जेब्रा क्रसिङ्गको व्यवस्था गरिनेछ ।
- सवारी पार्किङ्गलाई व्यवस्थित गर्न सडकका दायबायाँ अव्यवस्थित रूपमा सवारी साधन पार्किङ्ग गर्न निरुत्साहित गरिनेछ ।

**१६. राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति:**

- नगरको आन्तरिक आय सबल बनाउन राजस्वमा सुधार गर्न राजश्वको दायरा फराकिलो बनाई कर असुलीलाई प्रभावकारी बनाईने तथा राजश्वका संभाव्य क्षेत्रहरूको पहिचान गरिनेछ ।
- फोहोरमैला व्यवस्थापन बापत प्रत्येक घरधुरी, संघसंस्था, कार्यालय र व्यापारिक व्यवसायलाई फोहोरमैला शुल्क लगाईनेछ ।
- व्यवसायिक प्लटिङ्ग सञ्चालन गर्न बाँझो राखिएका कृषियोग्य जमिनहरूलाई करको दायरामा ल्याइनेछ ।
- नगरपालिकाले विभिन्न क्षेत्रबाट प्राप्त गर्ने कर, शुल्क तथा दस्तुरलाई प्रभावकारी रूपले संचालन गर्नका लागि सम्बन्धित सरोकारवाला निकायसँग सहकार्य गरिनेछ ।
- नगरले उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी (पार्किङ स्थल, शौचालय, घरटहरा निर्माण गरी भाडामा दिने) गरी आयस्रोत बढाउने कार्य गरिनेछ ।
- लेखा परिक्षणबाट औल्याइएका सुझावहरूलाई आगामी दिनहरूमा कार्यान्वयन गर्दै बक्यौता, बेरुजु एवं पेशकी फछ्यौट गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गरिनेछ ।
- वन कार्यालयसँग समन्वय गरी नगरभित्र रहेका बुद्धचित्तमालाको बोटको अभिलेखीकरण गरी नगरको नीति अनुसार करको दायरामा ल्याइनेछ ।

**१७. सम्बन्ध सहकार्य तथा साझेदारी नीति:**

- नमोबुद्ध नगरपालिकालाई विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय नगरहरू तथा संघ संस्थाहरूसँग भगिनी सम्बन्ध कायम गर्ने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।
- नगरपालिका क्षेत्रभित्र उच्च शिक्षा सञ्चालन गर्ने विश्वविद्यालय, तालिम केन्द्र जस्ता प्राज्ञिक संस्थाहरू तथा निकायहरूसँग सहकार्य गर्ने नीति अघि सारिनेछ ।

**१८. सामाजिक परिचालन तथा सामाजिक सशक्तिकरण नीति:**

- सामाजिक परिचालनको माध्यमबाट सामाजिक, आर्थिक रूपले पछि परेका समुदायहरूको सशक्तिकरण गरी विकासको मूल प्रवाहमा समाहित गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- वडा समितिहरूसँग समन्वय गरी टोल विकास संस्था निर्माण तथा परिचालन अभियानको रूपमा संचालन गरिनेछ ।
- सामाजिक परिचालनको माध्यमद्वारा टोल विकास संस्थाहरूलाई आफ्नो क्षेत्रमा हुन सक्ने सबै विकास निर्माणका कार्यहरूमा अगुवाई गर्न सक्षम बनाउने नीति रहनेछ ।
- समाजमा हुने फौजदारी प्रकृति बाहेकका सानातिना विवाद स्थानीय स्तरमा नै मेलमिलापकर्ताको माध्यमद्वारा मेलमिलाप गर्ने गराउन वडास्तरीय संयन्त्र परिचालन गरिनेछ ।

**१९. महिला सम्बन्धी नीति:**

- महिलाहरूको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक परिवर्तनका लागि योजना तथा कार्यक्रमहरू संचालन गर्दै लैजाने नीति अवलम्बन गरिनेछ।
- महिलाहरूलाई स्वरोजगार र आत्मसम्मानित बनाउनका लागि महिलाहरूको नाममा दर्ता हुने उद्योग व्यवसायमा २५ प्रतिशत शुल्क छुट गरिनेछ।
- महिला हिंसा तथा घरेलु हिंसामा परेका महिलाहरूको सहयोगका निमित्त मनोसामाजिक विमर्शकर्ता तथा सीप सहितको पुनस्थापना केन्द्रको व्यवस्था गर्न पहल गरिनेछ।
- महिलाहरूलाई व्यवसायिक बनाउन सबै वडामा उद्यमशिलता तालिम सञ्चालन गर्ने गराउने नीति अबलम्बन गरिनेछ।
- मानवअधिकार, महिला अधिकार, मानव बेचबिखन विरुद्धका कार्यक्रमहरू विभिन्न संघसंस्थाहरूको समन्वयमा सञ्चालन गरिनेछ। महिलाहरूमा हुने वा हुनसक्ने स्वास्थ्य समस्याको जटिलताका आधारमा क्रमशः स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गरिनेछ।
- विद्यालय विमुख किशोरीहरूलाई जीवन उपयोगी तथा किशोरी परामर्श कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
- गम्भीर प्रकृतिका हिंसामा परेका महिलाहरूको लागि पुनःस्थापना केन्द्र मार्फत सुविधा तथा राहत उपलब्ध गराइनेछ।

#### २०. बालबालिका सम्बन्धी नीति:

- बालबालिकाहरूलाई भविष्यको कर्णधारको रूपमा मात्र हैन वर्तमानमा विकासको साझेदारको रूपमा लिइनेछ। बालबालिकाहरूसँग सम्बन्धित विषयको नीति कार्यक्रम बनाउदा बालबालिकाहरूको संस्थागत सहभागिता गर्ने गराउने नीति अवलम्बन गरिनेछ।
- बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रमको पूर्णरूपमा अवलम्बन गरी २ बर्ष भित्र बालमैत्री नगर बनाउने नीति लिइनेछ।
- नमोबुद्ध नगरपालिकालाई ३ वर्ष भित्र बालश्रम मुक्त नगर घोषणा गर्ने नीति लिइएको छ।
- बालबालिकामा पर्नसक्ने मनोसामाजिक असर प्रभावलाई कम गर्न सामुदायिक विद्यालयका बालमैत्री कक्षा शिक्षक र बालविकास केन्द्रको सहयोगी शिक्षिकालाई सामाजिक मनोचिकित्सा सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने नीति लिइनेछ।
- भिन्न क्षमता भएका बालबालिकाहरूको लागि विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ।

#### २१. आदिवासी जनजाती, दलित, अपाङ्ग तथा जेष्ठ नागरिक सम्बन्धी नीति:

- आदिवासी जनजातिहरूको संविधान प्रदत्त अधिकारलाई सुनिश्चित गर्दै आर्थिक, सामाजिक एवं सांस्कृतिक विकासका साथै भाषा, संस्कृति, परम्परा र पूख्यौली सीपको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्ने नीति रहनेछ।
- जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत (कसुर र सजाय) ऐन २०६८ को प्रभावकारी कार्यान्वयनमा जोड दिइनेछ।
- दलित समुदायका परम्परागत पेशा, कला र सीप संरक्षण सम्बर्द्धन गर्दै तिनको क्रमशः आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ।
- दलित वर्गको जीवनयापन सहज बनाउने, सचेतना तथा सीपविकास जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गराउने नीति रहनेछ।
- नगर क्षेत्रका दलित समुदायको स्थिति तथ्यांक तयार गरिनेछ।
- अपाङ्गहरूको चौतर्फी विकास गर्न अपाङ्ग लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने नीति रहनेछ।
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको सीप र कलालाई उच्च प्राथमिकतामा राखिनेछ।
- नगरभित्र रहेका जेष्ठ नागरिकहरूलाई सम्मान गर्दै वहाँहरूसँग भएको ज्ञान तथा अनुभव नयाँ पुस्तालाई हस्तान्तरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
- जेष्ठ नागरिकहरूको स्वास्थ्य जटिलतालाई ध्यानमा राखी स्वास्थ्य शिविर संचालन गरिनेछ।

- नेपाल सरकारबाट उपलब्ध गराइने सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण प्रणालीलाई अझै सहज र सरल बनाउन बैंकहरु वडामा गई पूर्ण अशक्त लाभग्राहीको घरमानै वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- आफ्नो घरका जेष्ठ नागरिकहरुलाई उत्कृष्ट हेरचाह गर्ने परिवारका सदस्यहरुलाई छनौट गरी नगरले सम्मान गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- नगर क्षेत्रभित्र रहनुभएका ८० वर्षभन्दा माथिका जेष्ठ नागरिकहरुको तथ्यांक संकलन गरिनेछ ।
- प्रत्येक वडा समिति मार्फत प्रत्येक टोलवस्तीमा क्रमशः जेष्ठ नागरिक चौतारी निर्माण गरिने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने नीति रहनेछ ।
- जेष्ठ नागरिक परिचयपत्र सहज रूपमा उपलब्ध गराउने प्रबन्ध मिलाइनेछ ।
- नगरस्तरीय जेष्ठ नागरिक भवन निर्माणको लागि उपयुक्त स्थानको छनौट गरी भवन निर्माणका लागि पहल गरिनेछ ।

## २२. गैर सरकारी संस्था सम्बन्धी नीति

- एकद्वार प्रणाली मार्फत नगरपालिकाको नीति कार्यक्रममा सहयोग पुर्याउने खालका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गैरसरकारी संस्थालाई मात्र स्वीकृति दिने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- गैर सरकारी संस्था नियमन सम्बन्धी कानून निर्माण गरिनेछ ।
- गैर सरकारी संस्थालाई विकासका साझेदारको रूपमा व्यवहार गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

## २३. अन्य नीति:

- नगरका वडाहरुको क्षेत्रफल, जनसंख्या, भौगोलिक अवस्थितिको आधारमा धेरै असमान रहेको हुँदा सम्बन्धित वडाहरुको समन्वयमा वैज्ञानिक ढंगले सिमाना हेरफेर गर्न सम्बन्धित निकायमा अनुरोध गरिनेछ । साथै वडा केन्द्र तोक्नु पर्नेमा नियम प्रकृया पुर्याई प्रस्ताव सिफारिस गरी सम्बन्धित निकाय पठाईनेछ ।